

Ayşe Göktürk Tunceroğlu

GURBET DEDIĐİN...

ÖTÜKEN

AYŞE GÖKTÜRK TUNCEROĞLU; İzmir'in Ödemiş ilçesinde doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 1979'da mezun oldu. Ârifiye Öğretmen Lisesi ve Adapazarı Ali Dilmen Lisesi'nde edebiyat öğretmeni, Sakarya Üniversitesi'nde Türk Dili okutmanı olarak çalıştı. 1984 yılından beri ABD'nde yaşıyor.

*Türkiye Gazetes'i*nde 1991 yılından beri "Amerika Mektubu" köşesinde yazıları yayımlanıyor. Ayrıca *Türk Edebiyatı Dergisi* ve *Kubbealtı Akademi Mecmuası*'nda hikâye, deneme ve gezi yazıları yayımlanmaktadır. Bu türlerde yayımlanmış kitapları, ayrıca Kızılderililer ve Amerika hakkında tercümeleleri vardır.

İÇİNDEKİLER

Mayısta Gurbete Çıkmak.....	9
Gurbet Nedir?	12
Global Köyün Kavalcıları	15
Ve Vatan Kitabı.....	18
Yapamayıp Dönerler	21
“Bizim” Diyebilmek	24
İlk Gurbetçiler	27
Dâüssıla	30
Gidenler ve Kalanlar.....	33
Gurbetçilik.....	37
Umuda Yolculuk	40
Dışardan Bakmak.....	43
Diaspora	46
Haritadaki Kırmızı Sınırlar	49
“Bu Tarafda Bir Yer!”	52
Ah Min’el Yemen!.....	55
Muş ile Huş Arası Yol Gider!	58
Türküler Dışarda Kaldı	61
Çeşit Çeşit Gurbet.....	64
Rüy-ı Zemin.....	67
“Ah Vatanım!” Diyenler	70
Yol	73
Dağlar	76
Bir Of Çeksem.....	80
Gurbet ve Sevgili... Ayrılmaz İkili	83
Vatan ve Sevgili.....	86
Sevgili	89
Beşikten Ötesi	92
Pita	95
Teraziler	98
Suya Atılan Taş	101
Düşmek.....	104
“İçerdeki” Adam	107
Sürgün	110
Hicret	113

8 □ *Gurbet Dedigin...*

Zaman	116
Gurebâ	119
Yolculuk Etmeden Gurbet	123
Vatanın Gurbetleşmesi	126
Ruh Gurbeti	129
Fert ve Cemiyet	132
Mehlika'nın Kara Sevdalıları	135
Yedi ile Yetmiş	138
İçimizdeki Gurbet	141
Sönen ve Gölgeleyen Dünya	144
Çifte Kavrulmuş Gurbet	147
Gözyaşı	150
Gurbetteki Türkçe	153
En Yeni Gurbet	156
Yeni Bir Kelime	160
Alışmak	163
Figüranlar	166
Gurbet Sahnesinin Değişmez Dekorü	170
G Harfinde... Gurbet	175
Amerika'da Mayıs	178
Bir Tasnif Denemesi	181
Gurbetin Hindisi	186
Kabak Tatlısı	190

Mayısta Gurbete Çıkmak

MAYIS gurbete çıkmak için uygun bir ay değildir. Ama ben gurbete mayıs ayında çıktım.

Gurbeti ilkbahara yakıştırmayız. Gurbet ile sonbahar arasında yakınlık buluruz. Peki, neden? İlkbahar tabiatın yeşillenmeye başladığı, sonbahar yeşillenen herşeyin sararıp döküldüğü mevsim. Yeşil ne kadar dirilik, canlılık, neşe rengi ise sarı da o kadar keder, hüznün, melâl rengi. Ve gurbete de bu renk yakışır, öyle mi?

İki mevsimin farkını en iyi şairler bilir.

*Bahar geldi, gül açıldı, aşka geldi bül-
bül şimdi,*

*Yeşillendi bütün dağlar, çiçeklendi bağ-
lar şimdi.*[□]

Yahut:

*Bahar oldu beyim evde durulmaz,
Bu mevsimde çemen-zâre doyulmaz,
Gezer bülbül gibi gönlüm yorulmaz.*

diye şakıyan şairler, sonbaharda birden ağız değiştirir:

Her sonbahar gelişinde,

[□] Muhlis Sabahattin Ezgi

10 □ *Gurbet Dedğin...*

*Sarı sarı yapraklarla
Kuru dallar arasında
Sen gelirsın aklıma.*

Yahut:

*Sonbahar oldu deyip yazla kışa,
Ağlarım gizlice son ayrılışa,
Avutur hatıralar hasretimi,
Ağlarım gizlice son ayrılışa.*

Yaprakların sararıp kuruyup dökülüşlerinde, rüzgârla sağa sola savruluşlarında, içinizi titreten serinlikte, güneşin solan, artık yakmaz olan renginde her insan için bir hatıra zevki vardır. Gurbet isminin fiili aranırsa, herhalde “hatırlamak”tır.

İlkbaharda yeşeren çimenlerin, topraktan fişkırın çiçeklerin, tomurcuklanan ağaçların, yeni bir aşkla şakımaya başlayan kuşların ortasında ise hatırlamak değil, hayal etmektir işimiz. İlkbahar hayallerin, sonbahar hatıraların mevsimidir. Senelik zaman çizgisi üzerine nasıl birbirlerinden uzak yerleşmişlerse, rolleri de apayrıdır.

*Baharla hazan birleşemez, ortada yaz var,
Sen baharında çiçeklen, ben hazanımda so-
layım sevgili yâr,
Sende râyihâ, sende renk, bende
hatıralar var. □*

Hayal etmek “hayat dolu” bir fiildir, ilkbahar da öyledir. Hatırlamak mahzun bir fiildir, sonbahar da mahzundur.

Gurbet kelimesi neden mahzundur?

□ Veliye Yâkut

Gurbeti sonbahara yakıştırırız, ilkbahara yakıştırmayız. Mayıs ayına yakıştırmayız. Mayıs gurbete çıkmak için uygun bir ay değildir.

Ama ben gurbete mayıs ayında çıktım!

Ben, gurbete yakışmayan mayıs ayında gurbete çıktım.

Ne demektir gurbete çıkmak? Sual olması bile muhal mi diyorsunuz?

Gelin bir daha düşünelim.

Ayrıca ben mayıs ayında dünyaya geldim. Ayrıca ilk göz ağrım oğlumu da mayıs ayında dünyaya getirdim. Yani mayıs ayı benim için iyi aydır, hoş aydır. Ama iyi ve hoş sıfatlarına yakıştırmadığımız gurbete de mayıs ayında çıktım. Öyleyse? Mayısı seveyim mi, sevmeyeyim mi?

Ben bu sorunun cevabını düşünürken Remzi Oğuz Arık'ı hatırlarım: "*Gurbet, galiba bizim Orta Asya'dan gelirken edindiğimiz ve henüz dindiremediğimiz bir sızıdır.*"

Ben bu sızıyı sevmişimdir.

Hani kolunuzu, bacağınızı bir tarafa çarparsınız da çürür, morarır... Birkaç gün sonra o morluğa bastırduğunuzda bir sızı duyarsınız. Tatlı bir sızıdır o. Tekrar tekrar bastırırsınız. İşte gurbet öyle bir sızıdır.

Ben mayısı severim.

Şimdi bana sorun: Gurbet ne demek? Şair demiş ki:

Gurbet nedir bilir mi o menfâya gitmeyen?

Ben "o menfâ"da olduğuma göre, "o menfâ"da olmayanlardan daha iyi bileceğim demek ki.

Dinleyin o halde...

Gurbet Nedir?

YİRMI k susur sene önce Amerika'ya geleceğimde anneannem "Karadan yolu olmayan yere gidilmez!" diye dizlerine vurmuytu. Yirminci asırda büyüklerin l fını dinlememek âdet oldu. Ona kulak vermedim ve karadan yolu olmayan yere gittim.

"Gurbet nedir, bilir mi o menf ya gitmeyen" demiş Yahya Kemal.

Menf  yani sürgün yeri. Gurbet denilen o sürgün yerine gitmeyenler gurbetin ne olduğunu bilmez!

Gidenler bilir mi?

Gurbet, acaba, karadan yolu olmayan yer mi?

Hepimizin aklına ilk gelen bir karşılığı vardır gurbetin: Vatandan ayrı olmak, uzak olmak. Memleketimizden, Türkiye'den ayrı ve uzak olmak.

Burada "vatan" mefhumu karşımıza çıkıyor. Gurbetin ne olduğunu anlamak için vatanın ne olduğunu bulmamız gerek. Madem gurbet vatandan uzak oluş, vatan nedir? Cevabı basit görünen bir soru. Soru olması bile lüzumsuz. Vatanın ne olduğunu bilmeyen mi var? Fakat gelin bir tarif edelim.

İlk aklımıza gelen řu: Vatan, doğup büyüdüğümüz yerdir. Şehir, kasaba, köy olarak doğup büyüdüğümüz yer m n sına da zaman zaman gelir ama asıl o değil; devlet, ülke, memleket olarak doğup büyüdü-

ğümüz yer. Bayrağımızın dalgalandığı sınırların içi. “Türkiye vatanımızdır” diyoruz.

Sonra “memleketimiz Türkiye” diyoruz, “yurdumuz Türkiye” diyoruz, “ülkemiz” diyoruz.

Vatan kelimesiyle eş mânâlı kelimeler...

Memleket kelimesinin ikinci bir mânâsı vardır Türkçe’de. Doğup büyüğümüz şehir, kasaba, köy karşılığı olarak, daha ziyade halk ağzında bu ikinci “memleket” kullanılır. “Memleket neresi?” diye sorarız. Adana, Erzurum, Samsun... “Memleketlisiymiş” deriz. Yani hemşehrîsi. Sizin memleket neresi? Benim memleket İzmir... Bu mânâda memleket kelimesinin zıddı da halkımız arasında gurbettir. Doğup büyüğü köyden ayrılıp başka bir köye, kasabaya gelin giden kız gurbete çıkmış sayılır. Bu yüzden türküye sarılır:

*Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler.
Annesinin bir tanesini hor görmesinler,
Uçan da kuşlara malum olsun,
Ben köyümü özledim.*

“Aşrı aşrı memleket” iki köy ötesidir, ama yabancı yerdir, gurbettir. Hele ulaşımın kolay olmadığı yıllarda... Hele genç gelin mutlu değilse... Büsbütün gurbettir.

Gurbetin ilk tarifini “vatandan ayrı, uzak oluşturu” şeklinde yaptık ve “vatan da doğup büyüğümüz ülkedir” dedik. Peki, doğru mu dedik? Bugün bir çok Türk çocuğunun doğduğu yer, büyüğü yer Avrupa, Amerika. Onların vatanı Avrupa veya Amerika mı oluyor? Onlar Avrupa ve Amerika coğrafyasını mı “vatan” diye bağırklarına basıyor?

Ve onların gurbeti Türkiye mi? Türkiye’ye gurbet nazarıyla mı bakıyorlar?

“Vatan, tâbiyetinde olduğumuz ülkedir” desek, vatan bahsini açıklığa kavuşturur muyuz, diye dü-

şünüyorum. Lâkin, karadan yolu olmayan yerlere gitmeyi âdet edindiğimiz yirminci yüzyılda tâbiyetler de karıştı. Pekçok “gurbetçi” Türk, “doğduğu değil, doyduğu” ülkenin tâbiyetine geçti. Avrupa ülkelerine giden vatandaşlarımız ekonomik ve sosyal imkânlardan istifade etmek için yaşadıkları ülkenin tâbiyetine geçtiler. Onlar artık “vatandaşımız” değil mi? Onların gurbeti Türkiye mi artık? Vatanları “oralar” mı?

Yine pek çok Türk, meselâ Amerika’da, çift tâbiyetli yaşıyor. Çifte pasaportlu... Onların vatani neresi, gurbeti neresi?

*El aman ey dil ne müşkil-ter sual olmuş
sana? □*

Global Köyün Kavalcıları

VE yirmi küsur sene önce vatandan ayrılmadan “Allahaısmarladık” ziyaretinde bulunduğum bir üniversite hocası “Atlantik öyle bir sudur ki...” demişti, “bir geçen pişman, bir geçmeyen! Onun öteki tarafına bir kere geçtikten sonra ömür boyu iki arada bir derede kalacaksın.”

İki arada bir derede kalmanın vatandaşlık hukukundaki karşılığı “çifte pasaport”tur.

Gerçi o da her vakit mümkün değildir. Meselâ, Almanya’ya giden vatandaşlarımızın böyle bir imkânı yoktur. Amerika’daki Türkler bir takım formaliteleri yerine getirdikten sonra çifte pasaport sahibi olabilir.

Olabilir de... Pasaport dediğiniz nedir ki?!

Elimizdeki mühürlü, imzalı belge sayısı bir de olsa, iki de olsa gurbete giden insan iki arada bir dere dedir. Vatani özler, şartlar ise gurbette yaşamasını gerektirir. O zaman vurur sazın tellerine:

*Gurbetin cemresi düştü içime,
Sarardı yine gökler...[□]*

[□] Yavuz Bülent Bâkiler

Amerika'da doğup büyüyen gençler arasında "vatanım hem Amerika hem Türkiye" diyenler çoğulmaktadır.

Çifte vatan! Çifte pasaportu anlamışızdır da çifte vatan olur mu? Olabilir mi? Bu gençler öldürüyor!

Vatanının sayısını ikiye çıkaran nesil için "gurbet" neresidir peki? Gurbetsiz midir onlar?

Küreselleşme, küresel ekonomi, global sermaye, global proje diye diye yirmibirinci asrın gençliğini global yaptık! Global gençler için artık gurbet de yoktur. Dünya zaten bir köydür! Köyün dili İngilizce'dir. O da yirmibirinci asır gençlerinin ağzında sakızdır. Gençler bu sakızı çiğneye çiğneye köyün içinde dolanır, dururlar.

"Vatanım Amerika!" demekten daha iyidir, "Vatanım hem Amerika, hem Türkiye" demek. Ehveni şerdir. Ben Amerika'da büyüyen çocukların "vatanım Amerika" demelerinden korkarım. "Hem Amerika, hem Türkiye" dediler mi bir oh çekerim. "Vatanım Amerika" deyip Türkiye'ye gurbet nazarıyla bakmalarındansa, iki ülkeyi de vatan bilip gurbetsiz yaşamaları yeğdir. Varsın:

*Gurbette zehr olur kişiye âb-ı hayat
leyk*

Hâk-i vatan bulunsa gözün tütüyâsıdır

diyene, vatan toprağını sürme diye gözüne çekmek isteyen Ahmedî'yi anlamasınlar.

*Gurbet elde her akşam battı bağrımda
güneş*

diyene hüzzam şarkıyı anlamasınlar. Hatta Özdemir Erdoğan'ın o meşhur pop şarkısının sözlerini de anlamasınlar:

Kime desem derdimi ben bulutlar

*Bizi dost bildiklerimiz vurdular
Bir de gurbet yarasi var hepsinden
derin
Söyleyin memleketten bir haber mi var
Yoksa yarin gözyasları mı bu yağmur-
lar*

Gurbeti varsın anlamasınlar da, tek Türkiye'yi vatan makamından çıkarmasınlar.

Gerçi gurbeti tatmayan vatanın mânâsını tam olarak anlayamaz.

Hasretini çekmediği şeylerin kıymetini bilmemek insanoglunun tabiatıdır.

Ve Vatan Kitabı...

AMERİKA'da doğmuş çocuklardan oluşmuş bir sınıfa sormuştum bir keresinde: "Vatanınız neresi?" Bazıları "Türkiye" dediler. Halbuki Türkiye'yi hiç görmemişlerdi, yahut bir kaç defa tatile gitmişlerdi. "Niçin Türkiye?" diye sorduğumda da "Annem babam oradan gelmişler" cevabını verdiler. Bazı çocuklar "Vatanım burası, Amerika..." dediler. Bazıları "Hem Amerika, hem Türkiye..." dediler. Bu sonuncu grup en kalabalık olanı idi.

Anne babanın doğup büyüdüğü yeri vatan, memleket kabul etmek bizim kültürümüzde eskiden beri var olan bir anlayıştır. Doğum yeri Bursa olan bir genç anne babası Konya'lysa kendini Konyalı kabul edebilir. Hatta babanın memleketi esastır. Bu kabul, galiba "nüfus kütüğünde kayıtlı olduğu yer" meselesinden geliyor. Aileyi meydana getiren anne ve çocuklar, belki hiç görmedikleri bir kasabanın, köyün nüfus kütüğüne kayıtlı oluyorlar. Bir "cilt no.", "hane no." olarak bildikleri memleket...

Amerika'da da bazı çocuklarda aynı anlayışın geçerli olduğunu gördüm. Türkiye ile maddî manevî irtibatı kesmemiş ailelerde yetişen çocuklar vatan olarak Türkiye'yi kabul ediyorlar. Nitekim az önce

söz ettiğim “Vatanınız neresi?” soruma karşılık “Vatanım Türkiye, çünkü annem babam oradan gelmişler.” diyen çocuklar hep şöyle devam ettiler: “Türkiye çok güzelmiş. Annem, babam anlattı.” Ya da, kendisi de gidenler dediler ki: “Türkiye çok güzel!”

Çocuklar!.... Ya biraz büyüdüklerinde?

Türkiye’ye kesin dönüş yapmak isteyen ailesine “Ben Amerikalıyım. Siz isterseniz gidin, ben burda kalıyorum.” diyen gençler var. Ve evlâtlarının bu isyanı karşısında çaresiz kalan aileler.

Yahut bir kaç hafta Türkiye’de gezdikten sonra gelip Türkiye aleyhinde nutka başlayan gençler...

Ben memleketimdeki aksaklıkları, eksiklikleri, yanlışlıkları tenkit edebilirim; ama başka bir diyarda doğup büyüyen, daha yaşı yirmiye bulmamış gençlere bu hakkı vermiyorum!

Bir delikanlı da şöyle dedi: “Fethiye güzel! Havaii Adaları’na benziyor.”

Havaii Adaları’nı gördü mü, yoksa âmiyane tabirle hava mı atıyor, bilmem, benim aklıma Yahya Kemal’in mısraları geldi:

Benzetmek olmasın sana dünyada bir yeri

Eylül sonunda böyledir İsviçre göllemi.

Şair, İsviçre gölleriyle İstanbul arasında bir benzerlik buluyor. Buluyor, fakat bu benzetmeyi yapmaktan rahatsız. Benzetmek olmasın sana dünyada bir yeri! Dünyada senden güzel yer yok! Sen bir tanesin! Sen en güzel beldesin! Vatan sevgisi budur işte! Ve bizim delikanlı Fethiye’yi Havaii Adaları’na benzediği için beğeniyor. Şükürler olsun, Fethiye Havaii’ye benziyormuş! Yoksa Türkiye’nin hiç bir yerini beğenmeden geri gelecekti.

Şükürler olsun, öyle mi?

Türkiye güzel... Şükürler olsun, öyle mi?

Vatan sevgisinin vatanın coğrafik güzelliğiyle alâkası yoktur, olmaması gerekir. Dünyanın her tarafında çok güzel yerler var. Gözleri kamaştıran, harikulâde tabiat manzaraları, insan yapısı mükemmel, muhteşem eserler... Memleketimiz kupkuru bir çöl olsa idi yine sevecektik. Sevmeyecek miydik? Türkiye'yi güzel olduğu için değil, vatanımız olduğu için seviyoruz. Vatanla aramızda tabii güzelliklerden öte manevî bağlar vardır. Tabii güzellikler göze hitabeder, vatan sevgisi ise gönüldedir. Şaire "*benzetmek olmasın sana dünyada bir yeri*" dedirten bu bağlardır. Ve o delikanlıya "Fethiye'yi beğendim, Havai Adaları'na benziyor." dedirten bu manevî bağların yokluğudur.

Vatan, "vatan" olduğu için güzeldir.

Öyledir de... Durun hele! Henüz ne gurbetin tarifini yaptık, ne vatanın... Fakat şu konuda sanırım mutabık kaldık: Bu ikisi yola beraber devam edecektir. Gurbet kitabı aynı zamanda vatan kitabıdır.